

TIPIŠKUMO PROBLEMA 1917—1940 m. MARKSISTINĖJE LIETUVIŲ LITERATŪROS KRITIKOJE

BR. PRĖSKIENIS

Tipiškumo problema yra viena iš centrinių marksistinėje-lenininėje estetikoje. Su šia problema neatskiriama siejasi grožinės literatūros esminės savybės, jos idėjinė, pažintinė, estetinė reikšmė. Ir visiškai suprantama, kodėl marksistinė lietuvių literatūrinė kritika, 1917—1940 m. gvildendama kūrybinio metodo klausimus, nemaža dėmesio skyrė kitam svarbiam literatūros teorijos klausimui — tipiškumo problemai. Šiuo klausimu daugiau ar mažiau pastabų yra palikę beveik visi marksistinės lietuvių literatūrinės kritikos atstovai, komunistinės spaudos darbuotojai.

1917—1940 metais marksistinėje lietuvių literatūrinėje kritikoje plautų barą išvarė LKP vadovai — V. Kapsukas ir Z. Angarietis. Nors jie nebuvo specialiai ruošęsi literatūrinės kritikos veiklai, bet matydami, kad šiame fronte Lietuvos Komunistų partija iš pradžių labai mažai teturėjo pajėgų, stengėsi bent iš dalies užkimšti susidariusią spragą. LKP vadovai nėra palikę straipsnių, pastabų, skirtų vien tipiškumo klausimui. Jie savo straipsniuose, pasisakymuose, laiškuose, pokalbiuose reikalavo, kad rašytojai teisingai, giliai vaizduotų tikrovę, atskleistų visus sudėtingus gyvenimo prieštaravimus. V. Kapsukas ir Z. Angarietis kritikavo dar pasitaikydavusį negilų gyvenimo pavaizdavimą, pasisakė prieš tuščią deklamaciją, schematiškumą, įvairios rūšies abstraktumą, miglotumą mene, įtikinamai parodydami, kaip visa tai svetima proletariniam menui. Ragindami rašytojus pavaizduoti gyvenimo tikrovės įvairumą ir turtingumą, stiprinti ryšius su gyvenimu, nurodydami, kad menkas jo pažinimas, nepakankamas įsigilinimas į jį verčia autorių nuslysti gyvenimo paviršiumi, V. Kapsukas ir Z. Angarietis tuo pačiu kovojo už tipiškumą, sprendė tipiškumo klausimą.

LKP vadovai nemažai vietos skyrė tarybinio meno bruožams aiškinti. Jie pabrėžė literatūrai keliamus auklėjimo proletarine dvasia uždavinius, nurodė, kad tikrovės iškraipymas daro idėjinę žalą, atkakliai kovojo už idėjinį proletarinės literatūros grynumą, už tematinį jos kryptingumą, akcentavo, kad menas yra vienos ar kitos klasės ideologinis ginklas. V. Kapsukas ir Z. Angarietis „tvirtai gynė lenininius literatūros ir meno komunistinio partiškumo ir liaudiškumo principus“¹. Kalbamųjų klausimų analizė buvo kartu ir tipiškumo problemos nagrinėjimas. „Tipizavimas visuomet susijęs su menininko pasaulėžiūra, su tuo, kaip jis vertina vienus ar kitus tikrovės reiškinius“².

¹ A. Sniečkus, Žymus Komunistų partijos veikėjas. — „Tiesa“, 1962, Nr. 149.

² Dėl klausimo apie tipiškumą literatūroje ir mene. — „Literatūra ir menas kovoje dėl komunizmo“, Vilnius, 1962, p. 437.

Kalbėdami apie tarybinio meno kūrybinį metodą, LKP vadovai reikalavo, kad rašytojai parodytų, kuria linkme vystosi gyvenimas, kas sudaro gyvenimo raidos dėsningumus. Kartu tai buvo kova už tipiškumą, nes „Ne empirinis faktų ir gyvenimo reiškinių aprašymas, o atranka to, kas esmingiausia, kas išreiškia vystymosi — su visais jo prieštaravimais — tendenciją, — štai kas leidžia menininkui parodyti tikrąją gyvenimo tiesą“³.

Straipsnio autorius detaliau V. Kapsuko ir Z. Angariečio pažiūrą kalbamaisiais klausimais jau yra gvildenęs⁴, todėl šiame straipsnyje bus nagrinėjamos kitų kritikų bei komunistinės spaudos darbuotojų, kaip antai: B. Pranskaus (V. Žalio, Vl. Veliavino, V. Vainio), B. Pauliukevičiaus (Džugo), P. Užkalnio (V. K. Varnėno, P. Tremtinio), mintys apie tipiškumą literatūroje.

1917—1940 metais marksistinės lietuvių literatūrinės kritikos raidoje galima išskirti du etapus: kritika iki 1932 m. ir nuo 1932 m. iki 1940 m. Skiriamoji šių etapų riba būtų, viena, 1932 m. balandžio mėn. priimtas VKP(b) CK nutarimas „Apie literatūrinių-meninių organizacijų pertvarkymą“, turėjęs didelę reikšmę visai literatūrai ir literatūrinei kritikai, antra, beveik drauge su šio nutarimo paskelbimu pasirodęs žurnalas „Priekalas“, kuris daug dėmesio skyrė literatūros ir kritikos vystymuisi.

Nesileidžiant į smulkesnę šių dviejų etapų charakteristiką, galima tik pažymėti, kad pirmajame jų bemaž nėra išsamesnio literatūros specifikos klausimų nušvietimo, nedaug vietos skirta ir atskiriems teoriniams literatūrinės kritikos principams apibūdinti, teoriniams literatūros klausimams išgvildinti. Be to, kritikos teiginiai ne visada pagrįsti gilia literatūrinio gyvenimo faktų analize. Antrajame etape jau žymiai išaugo nagrinėjamų problemų ratas ir jų sprendimo lygis.

Tas pat pasakytina ir apie tipiškumo problemos nagrinėjimą. Tipiškumo klausimu literatūrinė kritika domėjosi ir pirmajame etape, tačiau tenkinosi nedidelėmis pastabomis, giliau teoriškai nenušviesdama tipiškumo problemos ir neišvengdama kai kurio vienpusiškumo.

Iš atskirų pastabų, sutinkamų pirmajame marksistinės lietuvių literatūrinės kritikos raidos etape, išaiškėja, kad paveiklslo tipiškumas visų pirma siejamas su reiškinio būdingų ypatybių atkūrimu, jo esmės atskleidimu. Kritika aiškino, kad atitrukimas nuo konkrečios buities, gyvenimo nepažinimas, neskyrimas dėmesio tikroviškoms detalėms neleidžia autoriui išryškinti pagrindinės minties, o vaizduojamasis charakteris netenka jo socialiniam sluoksniui, profesijai būdingų bruožų. Viena iš pagrindinių tipiško paveiklslo sukūrimo sąlygų, kurią kėlė pirmajame etape marksistinė lietuvių literatūrinė kritika, yra vaizduoti pažįstamą gyvenimą, t. y. darbininkus, kovotojus, imti temas iš pažįstamos aplinkos.

Kritika akcentavo, kad teisingai gyvenimą pavaizduoti galima tik įsisavinus marksistinę ideologiją, supratęs visuomenės gyvenimo dėsnius. Visuomenės vystymosi dėsnių pažinimas padeda menininkui suvokti pačius esmingiausius ir svarbiausius dalykus, sutelkti savo dėmesį į tuos gyvenimo procesus, kurie pilniausiai išreiškia vaizduojamų reiškinių esmę. Vadinasi, pasisakyti už tipiškumą yra kovoti už gilų marksizmo teorijos įsisavinimą. Tačiau tipiškumas pirmojo etapo lietuvių lite-

³ Dėl klausimo apie tipiškumą literatūroje ir mene. — „Literatūra ir menas kovoje dėl komunizmo“, Vilnius, 1962, p. 429—430.

⁴ Zr. Z. Angarietis — literatūros kritikas. — „Pergalė“, 1962, Nr. 6; Kūrybinio metodo klausimai lietuvių literatūrinėje marksistinėje kritikoje 1917—1940 m. — LTSR Aukštųjų mokyklų Mokslo darbai, Literatūra, t. IV, 1962.

ratūrinėje kritikoje neretai buvo siejamas vien su masiškumu, su labiausiai paplitusiais reiškiniiais, užmirštant pavaizdavimo gilumą, įtikimumą⁵. Tokių nuomonių buvo ir visasąjunginėje literatūrinėje kritikoje: bendrosios socialinės sąvokos (pvz., samdinys, darbininkas, buržuas) buvo reiškiamos negyvenimiškais paveikslais — „literatūriniais šampais“. Šitokios neteisingos pažiūros gimdė išorinį iliustratyviškumą. Teiginys, jog tipiškai yra tik tai, kas atskleidžia socialinę vaizduojamojo reiškinio esmę, negali būti teisingas jau vien dėl to, kad toks supratimas susiaurina meno funkcijas, stumia menininką į schematiškumą, tuo pačiu atitraukia jį nuo tipiško esmės suvokimo.

Literatūrinė praktika rodo, kad tipiško, meninio paveikslų sukūrimas be fantazijos neįmanomas. Fantazija, išmonė turi padėti pilniau, įvairiapusiškiau pavaizduoti gyvenimo tiesą. Todėl M. Gorkis talentingais rašytojais vadino tuos, kurie moka stebėti, palyginti, atrinkti charakteringiausias klasines žmonių savybes ir su **vaizduotės pagalba** (mano pabraukta.— B. P.) šias savybes sujungti viename charakteryje: taip sukuriamas literatūrinis paveikslas, socialinis tipas⁶. Negalima užmiršti, kad be fantazijos, vaizduotės negalimas joks pažinimas. V. Leninas kalbėjo, kad atspindėjimas „nėra paprastas netarpiškas, veidrodinis, negyvas aktas, tai — sudėtingas, sudvejintas, zigzagiškas aktas, turįs savyje fantazijos nutolimo nuo gyvenimo galimybę“⁷.

Pirmojo laikotarpio marksistinė lietuvių literatūrinė kritika beveik nemini fantazijos, vaizduotės vaidmens tipizavimui. Tai rodo tam tikrą vienpusišką literatūrinės kritikos požiūrį. Tokį reiškinį iš dalies būtų galima paaiškinti tuo, kad kritikams tuo metu teko kovoti visų pirma su pažiūromis, skelbiančiomis meno nepriklausomumą nuo gyvenimo. Be to, juos veikė to laikotarpio visasąjunginėje literatūroje, spaudoje paplitusi nuomonė, kuri neigė fantazijos vaidmenį kūryboje, reikalavo griežto dokumentiškumo. Pavyzdžiui, Lef'o atstovai reikalavo iš rašytojų atsakyti išmonės ir domėtis „fakto literatūra“, siūlė literatūrinį portretą pakeisti fotografija⁸.

Taigi, ankstesniajame etape lietuvių marksistinė literatūrinė kritika, liksdama tipiško klausimą, stengėsi parodyti, kokią didžiulę reikšmę pasiekti teisingiems apibendrinimams turi rašytojo pasaulėžiūra. Esant to meto literatūroje kai kurių idėjų nukrypimų, pilnai suprantama, kodėl kalbamajam klausimui buvo skiriama pagrindinė vieta. Po 1931 m., išaugus literatūrai idėjinio atžvilgiu, rašytojams vis labiau suprantant, kokią reikšmę jų kūrybiniam darbui turi marksistinė pasaulėžiūra, tipiško klausimui išspręsti nebereikėjo ribotis beveik vien pasaulėžiūros vaidmens akcentavimu. Žinoma, ir kalbamuojų etapu kritikai domėjosi tipiško problema. Jie nuolat reikalavo iš rašytojų vaizduoti esminius, to meto tikrovei būdingus klausimus, parodyti gyvenimo raidos dėsningumus. Tuo pačiu tai ir buvo tipiško problemos nagrinėjimas. Po 1931 m. lietuvių marksistinė literatūrinė kritika stengėsi liesti įvairius tipiško problemos atspalvius, nagrinėjimas tapo žymiai pilnesnis, įvairesnis.

Antruoju etapu lietuvių marksistinėje literatūrinėje kritikoje pasireiškia mintis, kad tarybinė literatūra vis dar nesukuria ryškių tipų. Minimasis trūkumas išplaukė iš to, kad kai kurie rašytojai negiliai, paviršutiniškai suprasdavo tipiško problemą. Literatūrinė kritika,

⁵ Žr. F. S o d a i n i s, Smulkios pastabos.— „Kolektyvas“, 1926, Nr. 25; V. K. V a r n e n a s, Atsilikimo liga ar svetimos įtakos.— „Priekalas“, 1931, Nr. 3—4.

⁶ Žr. M. G o r k i s, Raštai, t. 20, Vilnius, 1956, p. 72.

⁷ В. И. Л е н и н, Философские тетради, Л., 1947, стр. 308.

⁸ Жг. История русской советской литературы, т. 1, М., 1958, стр. 54.

spresdama tipiškumo klausimą, ne tik reikalavo teisingai apibendrinti,— ji daugiausia kovojo prieš kūrinio paviršutiniškumą, paprastą gyvenimo reiškinių fotografavimą, schematiškumą, prieš pilką aprašinėjimą ir kitus panašius reiškinius, sutinkamus to meto proletarinėje literatūroje. Pasitaikydavo kūrinių, kurie buvo perkrauti tikslia faktine medžiaga. Ypač daug buitiskumo buvo prozoje, vaizdavusioje kaimo gyvenimą. Joje buities aprašymas dalinai ištūmė gilesnę socialinę analizę, didesnius apibendrinimus. Sąžiningi atskirų faktų ir detalių aprašinėjimai, nemokėjimas jų apibendrinti ir pagilinti neretai sujaukdavo ir siužetą, o tai ir trukdė sukurti ryškius personažus, temdė kūrinio idėją.

Proletarinėje lietuvių literatūroje dažnai sutinkami kūriniai, kuriuose rašytojai stengėsi meniniais vaizdais parodyti tikrai buvusius įvykius. Daugelio kūrinių pagrindu paimti neginčijamai egzistavę reiškiniai, ne vienas veikėjas turėjo aiškų prototipą. Tai pažymėjo ir patys rašytojai (pvz., A. Guzevičius, E. Tautkaitė), kalbėdami apie kai kuriuos savo apsakymus. Toks tipizacijos principas, rašytojų polinkis apibendrinti tikrai buvusius įvykius, žinoma, nieko bendro neturi su fotografavimu. Daugelis rašytojų sugebėjo tokio pobūdžio kūrinuose atmesti visa, kas antraeiliška, nereikšminga, reikiama „atitrūkti“ nuo konkretaus fakto, atskleisti esmines vaizduojamojo reiškinio tendencijas. Jie atskirais savo kūriniais įtikinamai parodė, kad rėmimasis tikrais faktais nepanaikina tipiškumo.

Tačiau, kaip yra žinoma, negalima į literatūros kūrinį perkelti tikrovės reiškinių lygiai tokių, kokie jie yra gyvenime. Rusų rašytojas I. Gončiarovas, pažymėdamas gyvenimo tiesos ir meninės tiesos skirtumą, rašė: „Sustatykite porą—trejetą gyvenimo faktų taip, kaip jie yra įvykę,—bus neteisinga, dargi nepanašu į tiesą. Kodėl taip yra? Kaip tik todėl, kad menininkas ne tiesiog kopijuoja gamtą ir gyvenimą, bet sukuria jų panašumą į tikrovę. Tai ir sudaro kūrybos procesą“⁹.

B. Pranskus, B. Pauliukevičius ir kiti kritikai stengėsi pabrėžti realistinės estetikos teiginį, kad gyvenimo tiesa ir meno tiesa nėra tapačios. Pavyzdžiui, B. Pauliukevičius kaip vieną E. Tautkaitės (J. Juraitės) apsakymų teigiamybę pažymėjo rašytojos pasirinkimą vaizduoti jai artimą, gerai ir nuodugnai pažįstamą tikrovę—darbininkų gyvenimą. Gerai pažįstami faktai apsaugojo autore nuo deklaratyvumo. Tačiau kai kuriais atvejais toks prisirišimas prie faktų neleido jai giliau atskleisti gyvenimo, ko nors „prikurti“. Kalbėdamas apie jos apsakymą „Prie apkalto lango“, kritikas nurodė: „Maža paimti apsakos pagrindan tikrai buvusį įvykį. Reikia tą įvykį meniškai apdirbti, apibendrinti, tipizuoti. J. Juraitėi ne visai pavyko“¹⁰.

Deja, ne visi rašytojai suprato, jog meno tikroviškumo negalima įžiūrėti tame, kad jis fotografiškai identiškas gyvenimo reiškiniams¹¹. Prisimintini M. Gorkio žodžiai: „Faktas dar ne visa tiesa,—jis tik žaliava, iš kurios reikia išlydyti, išgauti tikrąją meno tiesą. Negalima kepti vištos kartu su plunksnomis, o nusilenkimas faktui veda kaip tik prie to, kad pas mus sumaišomi atsitiktiniai ir neesminiai dalykai su pagrindiniais ir tipiškais. Reikia išmokti nupešioti neesmines fakto plunksnas, reikia išmokti išgauti iš fakto prasmę“¹².

⁹ Русские писатели о литературном труде, т. 3, Л., 1955, стр. 95.

¹⁰ Džugas. Juratos Juraitės apsakos.—„Priekalas“, 1935, Nr. 5, p. 286.

¹¹ Tai ryškiai rodo A. Guzevičiaus kūrinys „Nuogi faktai“. Rašytojas jame pateikė eilę scenų, epizodų (buržuazinės armijos karininkas, eidamas gatve, be jokios priežasties sumuša pasipainiojusį senuką, valstietis savo pardavinėjamą turguje mėsą vynioja į komunistinius atsiaukimus, pats to nė nežinodamas), kurių, kaip nurodė kritika, gal ir pasitaikė gyvenime, bet jie nėra būdingi.

¹² M. Gorkis, Raštai, t. 20, p. 51.

Suprasti meno tikroviškumą, kaip elementarų panašumą į gyvenimo reiškinius, yra svetima socialistiniam realizmui. „Žodinės kūrybos menas, charakterių ir „tipų“ kūrimo menas,— rašė M. Gorkis,— reikalauja vaizduotės, nuojautos, „prasimanymo“. Aprašęs vieną savo pažįstamą krautuvininką, valdininką, darbininką, literatas padarys kaip tik vieno žmogaus daugiau ar mažiau vykusią fotografiją, bet tai bus tik fotografija, neturinti socialinės auklėjamosios reikšmės, ir ji bemaž nieko neduos, kad mes plačiau ir giliau pažintume žmogų, gyvenimą“¹³.

Marksistinė lietuvių literatūrinė kritika taip pat aiškino, jog tai, kad įvykis, faktas tikroviškas, dar nereiškia, kad jis tipiškas. „Dargi jei toks faktas galėjo būti,— pabrėžė P. Užkalnis, turėdamas galvoje minėtą A. Guzevičiaus pavaizduotą valstietį, vyniojantį į komunistinius atsišaukimus turguje parduodamą mėsą,— tai jis visiškai netipingas“¹⁴.

Rašytojai buvo orientuojami giliai stebėti daugelį kurios nors profesijos žmonių, paimti jų pačius būdingiausius bruožus ir įkūnyti juos viename asmenyje. Kritika, nurodydama F. Vaišnorio poemos „Mykolas Samuolis“ pagrindinio veikėjo — buožės Samuolio — tam tikrą blankumą, iškeldama šio personažo neatitikimą kai kuriems tipiškumo principams, pažymėjo, kad, norint sukurti ryškų tipą, „reikalinga rašytojui <...> konkrečių Samuolio ne vieno, o dešimčių, šimtų pavyzdžių išstudijavimas. Tik tokio išstudijavimo rezultate bus galima sukurti gilus, įtikinantis buožės vaizdas (tipas)“¹⁵.

P. Užkalnis buvo teisus, reikalaudamas apibendrinimų, nurodydamas, kad negalima tenkintis atsitiktiniais reiškiniais, bet aukščiau daromos pastabos rodo, jog tipiška sutapatinama su masiška.

Aprašinėjimu, buitiskumu, apibendrinimų stoka daugiausia pasižymėjo kūriniai, vaizdavę tarybinį gyvenimą. Taip atsitiko todėl, kad „socialistinės tikrovės pakeitimo procesai buvo tokie nepaprasti ir ryškūs, taip būdingi savo naujumu, kad, atrodo, užtenka paimti ištisai, su detalėmis, „gatavą gyvenimo gabalą“ ir jį perkelti į popierių, kad turėtume įdomiausią kūrinių“¹⁶.

Paviršutiniškas tikslumas sumažino daugelio kūrinių idėjinį-meninį lygį, įnešė į literatūrą nemažą aprašinėjimo, schematiškumo, pilkumo. Tokios nuotaikos buvo pavojingos dar ir dėl to, kad ne vienas rašytojas manė, jog detalus tarybinės tikrovės reiškinį aprašinėjimas pilniausiai atitinka socialistinio realizmo reikalavimus.

Didelį vaidmenį, kritikuojuant panašias pažiūras, suvaidino 1936 m. sausio mėn. 28 d. „Pravdos“ redakcinis straipsnis „Chaosas vietoj muzikos. Apie D. Šostakovičiaus operą „Mcenskio apskrities ledi Makbet““, kuriuo pasisakyta prieš formalizmo ir natūralizmo reiškinius tarybiniame mene. Jis sukėlė gyvas diskusijas spaudoje ir kūrybinėse organizacijose. B. Pranskus, apibūdindamas straipsnio bei diskusijų metu iškeltas minintis, griežtai kritikavo gyvenimo fotografavimą, aprašinėjimą. Pažymėjęs, jog „mūsų raštuose daug necharakteringų, netipingų vaizdų, kurie, stengiantis padailinti, pavirsta į blankias schemas“¹⁷, kritikas pabrėžė, kad vykusios diskusijos turi paskatinti ir lietuvių rašytojus įveikti minimus rimtus trūkumus, nes neesminių, atsitiktinių, išorinių detalių fiksavimas, apibendrinimų stoka negali perteikti socialistinės tikrovės didybės.

¹³ M. Gorkis, Kritikos straipsniai, Vilnius, 1952, p. 141.

¹⁴ V. K. Varnėnas, S. Brolis, Vėliavininkė, apysakos.— „Priekalas“, 1936, Nr. 8, p. 526.

¹⁵ V. K. Varnėnas, Po darbo ir kovos vėliava. Eilės ir poemos.— „Priekalas“, 1935, Nr. 1, p. 55.

¹⁶ История русской советской литературы, т. 2, М., 1960, стр. 50.

¹⁷ V. Žalionis, Diskusijos tarybinėje literatūroje.— „Priekalas“, 1936, Nr. 6, p. 344.

Kalbamojo meto literatūra aiškiai rodė, jog eilė kūrinių nepavyko dėl to, kad juose daug išorinio panašumo į gyvenimo tikrovę, o mažai tikros tiesos. Dar V. Belinskis yra pažymėjęs, kad meno kūrinys yra ne tikrovės kopija, o iš esmės naujas reiškiny, miniatiūrinis pasaulis, tiek turįs bendra su tikrove, kiek žemėlapis su žemės rutuliu. Taigi, literatūrinė kritika išryškino kai kurių rašytojų neteisingą pažiūrą į tai, kaip reikia pavaizduoti kūrinys konkretų, tikrai buvusį įvykį. Ji išaiškino, jog atvaizduoti ir aprašinėti yra visiškai skirtingi dalykai. Aprašinėjant pateikiami tik išoriniai reiškinio bruožai, tarsi gyvenimo tikrovės fotografija. „Vaizduoti gi kokį daiktą ar reiškinį.— sakė B. Pauliukevičius,— vadinasi, pamatyti tame daikte ar reiškinys charakteringus, tipiškus jo bruožus, pažvelgti į jį ne paviršutiniškai, bet giliau“¹⁸. „Menininkas, iškeldamas esminius bruožus, pateikdamas gyvą vaizdą, parodo mums tą daiktą ar reiškinį kaip ir naujoje šviesoje, sukelia mumyse tam tikrus jausmus, išgyvenimus“¹⁹.

Jeigu tarybinės lietuvių ir kitų tautų literatūros atskiruose kūriniuose tipiško (tuo pačiu ir socialistinio realizmo) principams nusižengta dėl to, kad kai kurie rašytojai nesugebėjo pakilti virš konkretaus fakto, jo apibendrinti, tai žalingas buvo ir kitas reiškinys, kai nutolta nuo atskirų konkrečių reiškinų, faktų, jie paimti bendrai, schematiškai. „Schematingumas.— rašė B. Pranskus.— tai yra bene pati svarbiausioji kliūtis mūsų literatūrai kelyje į socialistinį realizmą. Nenugalėję savo vaizdavime schematingumo, mes neišmoksime vaizduoti tikrovę, t. y. nesugebėsime duoti „tipingus žmones tipingose apylostose“²⁰.

Deklaratyvumo, abstrakčios retorikos neretai pasitaikydavo ir poezijoje. Eilėraščiuose apie naujai pastatytus fabrikus, namus nėra juos staciusių gyvų žmonių. Tuose eilėraščiuose daug daugiau patetiškos deklaracijos, šūkių, negu konkrečių vaizdų. Apie tai ypač plačiai kalba B. Pauliukevičius straipsnyje „Kovokime už literatūros kokybę“, nagrinėdamas lietuvių proletarinę poetų kūrybą²¹.

Marksistinė lietuvių kritika nurodė, kad nemaža abstraktumo, schematiškumo pasitaikė ir charakterizuojant veikėjus. Prieš tokį schematiškumą ypač pasisakė B. Pranskus. Pavyzdžiui, 1932 metais savo straipsnyje „Kovoje už persitvarkymą ir kūrybinį metodą“ jis nurodė, jog lietuvių proletarinės literatūros sukurti personažai yra schematiški. Jis pažymėjo, kad iš B. Pauliukevičiaus apsakymo „Gegužės Pirmoji“ neišaiškio, kurioje šalyje vyksta darbininkų demonstracija, net kurios tautybės yra pagrindinis to apsakymo veikėjas — darbininkas Pranas. Tai tik susipratęsio darbininko schema, o ne gyvas, konkretus žmogus²².

Proletarinėje lietuvių literatūroje personažai, kaip nurodė to meto marksistinė lietuvių literatūrinė kritika, dažnai piešiami tik dviem spalvomis: arba vien šviesiomis — tai liaudies atstovai, arba vien tamsiomis — liaudies priešai, išnaudotojai. Aptardami almanachą „Po raudonąją vėliavą“, kritikai pažymėjo, kad dalyje čia įdėtų kūrinių buožės pavaizduoti šabloniškai, parodyti panašūs jų naudojami eksploatavimo

¹⁸ Džugas, Keletas žodžių apie pradedančius poetus.— „Raudonasis artojas“, 1937, Nr. 17.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ V. Zalionis, Socialistinis realizmas ir mūsų kūryba.— „Priekalas“, 1933, Nr. 12, p. 672.

²¹ Apie B. Pauliukevičiaus požiūrį į tipiško klausimą žr. Br. Prėskienis, Bonaventuras Pauliukevičius — literatūros kritikas.— LTSR Aukštųjų mokyklų Mokslo darbai, Literatūra, t. VI.

²² Zr. Vl. Vėliavinis, Kovoje už persitvarkymą ir kūrybinį metodą.— „Priekalas“, 1932, Nr. 3, p. 93.

būdai, nors tikrovėje tie veikėjai yra skirtingi. Kartais taip pat paviršutiniškai pavaizduoti ir kiti išnaudotojai, pavyzdžiui, dvarininkai. Išnaudotojų charakterizavimo schematiškumą, paviršutiniškumą apibūdina ir tam tikri šampai, aprašant išorę. Literatūros istorija įtikinamai rodo, kad vien iš blogybių sulipdytas priešas virsta schema ir nesukelia meninio įspūdžio. Literatūrinė kritika atskleidė, kad toks priešas atvaizdavimas silpnina revoliucinį liaudies budrumą, užuot jį kėlęs.

Kai kurie rašytojai schematiškai pavaizdavo ir teigiamus veikėjus — revoliucionierius. Tiesa, proletarinėje lietuvių literatūroje yra surašyta nemaža ryškių teigiamų veikėjų — revoliucionierių paveikslų. „Tai ne schema revoliucionierių, bet gyvas su kūnu ir krauju žmogus, kuriam savita ir svyravimai, ir abejonės, nusiivylimai ir kančios,— sakė B. Pauliukevičius apie Joną Stumbrį, to paties pavadinimo B. Pranskaus eiliuoto romano veikėją.— Vienok toks žmogus, kurio dvasios nepajėgia palaužti nei begaliniai sunkumai, kliūtys, nei klastingos vilionės, pažadai. Priešingai — užgrūdina jį“²³. Panašiai buvo apibūdinti ir kai kurie kiti B. Pranskaus ir F. Vaišnoro poezijos teigiamieji veikėjai.

Tačiau maksistinė literatūrinė kritika atskleidė ir nemažą trūkumą, charakterizuojant teigiamuosius veikėjus. Pavyzdžiui, Z. Angarietis griežtai kritikavo rašytojus už tai, kad kartais kaliniai revoliucionieriai pavaizduojami pesimistais: tai neatitinka tikrovės. B. Pranskus dar 1932 metais straipsnyje „Kovoje už persitvarkymą ir kūrybinį metodą“ nurodė, kad E. Tautkaitės, kai kurių B. Pauliukevičiaus kūrinių teigiamieji personažai yra schematiški, labai panašūs, jie vienas nuo kito nesiskiria. Tą patį kritikais prikišo ir E. Tautkaitės dramos „Pradžią“ teigiamiesiems veikėjams, nurodydamas, jog pavaizduotieji komunistai — Stepas ir Juozas — yra visiškai panašūs.

Revoliucionierių paryškinti nepadėjo ir kita tendencija: juos vaizduoti kažkokiomis idealiomis, nežemiškomis būtybėmis. Pavyzdžiui, kaip nurodo B. Pauliukevičius, E. Tautkaitė, kuri atvaizdavo dviejų jaunų pogrindininkų santykius, laikė, jog pogrindinis darbas ir meilė yra nesuderinami dalykai. „Laikas būtų,— sakė B. Pauliukevičius,— mesti vaizduoti mūsų literatūroje revoliucionierius kažkokiais ne šios žemės sutvėrimais, asketais, be žmogiškų palinkimų ir silpnų, idealiomis schemomis, kažkokiais užsuktais automatais. Mes norime pamatyti mūsų literatūroje tipus realių žmonių revoliucionierių, ir kad tie paprasti žmonės, o ne kokie viršžmogiai bei asketai varo revoliucinę kovą ir sunkiausiose palėpės sąlygose“²⁴.

Tokiam personažų vienpusiškumui turėjo įtakos paplitusios nuomonės, kad teigiamuosius veikėjus — komunistus galima vaizduoti tik idealiomis spalvomis. Iš kitos pusės, abstraktumas, schematiškumas išplaukė ir iš gyvenimo nepakankamo pažinimo. Kritikai aiškino, kad rašytojai, bendrą savoką „žmogus“ pakeitę personažo vardu, dar neįveiks schematiškumo, nepasieks konkretumo. Personažus reikia taip kurti, kad skaitytojas juos pamatytų gyvus ir konkrečius, konkrečioje aplinkoje, santykiuose su kitais²⁵.

Reikia pasakyti, kad ir patys rašytojai savo kūrinių abstraktumą, schematiškumą aiškino tuo, jog nepažįsta gyvenimo. Pavyzdžiui, aptardami almanachą „Po raudonąja vėliava“, jie kalbėjo, kad reikiamai nepažįsta vaizduojamo kolūkių gyvenimo, nes tik retkarčiais teapsilanko

²³ Džugas, V. Žaliojo romano „Jonas Stumbrys“.— „Raudonasis artojas“, 1936, Nr. 54.

²⁴ Džugas, Juratės Juraitės apysakos.— „Priekalas“, 1935, Nr. 5, p. 284.

²⁵ Zr. V. K. Varnėnas, Po darbo ir kovos vėliava. Eilės ir poemos.— „Priekalas“, 1935, Nr. 1, p. 54.

kolūkiuose. Dėl tos priežasties kūrinuose ir trūksta ryškesnių tipų, įsime namų vaizdų, konkretumo.

Taigi, marksistinė literatūrinė kritika, analizuodama konkrečius proletarinės lietuvių literatūros kūrinius, įtikinamai parodė, jog gyvenimo tikrovės nepažinimas verčia rašytoją slysti paviršiumi, kurti „literatūrinius šampūnus“, kad pirmoji sąlyga schematiškumui išvengti — „pažinimas gyvenimo, vaizduojamojo reiškinių visose jo detalėse“²⁶. Kritikai kantriai aiškino, kad, tik giliai susipažinus su gyvenimo tikrove, galima sukurti ryškius tipus.

Jei vieni rašytojai tipizavimo principus pažeidė, reikiamai nepažindami gyvenimo tikrovės, tai kiti jų nesilaikė dėl to, kad jiems pakankamai buvo aiškus pats tipiškumas. „Mūsų rašytojai,— nurodė B. Pranskus,— dar dažnai nemato skirtumo tarp schemos ir tipo, iš vienos pusės, ir pripuolamo, nors ir nufotografuoto, gyvenimo vaizdo, iš kitos“²⁷.

Šį reikinį galima paaiškinti tuo, kad kai kurie rašytojai neteisingai suprato tipiškumo ir individualumo santykį mene. Meninis tipizavimas remiasi marksistiniu mokymu apie to, kas bendra ir atskira, dialektinį tarpusavio ryšį. Tarp tų dviejų faktorių yra tarpusavio vienybė: tai, kas bendra, turi savyje ir individualumo bruožų,— bendra — tipiška negriauna individualumo, bet tiesiogiai per jį reiškiasi. Santykio tarp bendra ir individualaus darnumą yra nurodęs Leninas: „Ne tik tai, kas abstraktu, yra bendra, bet bendra ir tai, kas savyje įkūnija atskiro, individualaus, dalinio turtingumą“²⁸.

Panašiai šį klausimą nušvietė marksistinė lietuvių literatūrinė kritika. Ypač daug dėmesio jam skyrė B. Pranskus. Dar pirmajame marksistinės lietuvių literatūrinės kritikos etape, t. y. iki 1932 m., B. Pranskus suprato, jog tipiškumas reiškia menininko sugebėjimą sukurti ryškią individualizuotus charakterius, per jų likimus, poelgius atskleisti gyvenimo esmines puses, vidinius dėsningumus. Tai aiškiai matyti B. Pranskaus recenzijose A. Lasto knygai „Lietuvos knygnešio likimas“, A. Vienuolio romanui „Prieš dieną“, O. Pleirytės kūrinui „Tėviškė“ (I d.)²⁹.

Plačiau kalbamuosius klausimus B. Pranskus nagrinėjo po 1932 m. Nors savo straipsnyje „Kovoje už persitvarkymą ir kūrybinį metodą“, teoriškai aiškindamas kūrybinio metodo klausimą, kritikas neišvengia tam tikro supaprastinimo, tačiau iš esmės teisingai aiškina individualumo ir tipiškumo santykį. Kovodamas prieš abstraktumą ir schematiškumą, B. Pranskus iškėlė pagrindinį tipizavimo principą: bendra išryškėja tik per atskira. Piešiant masines scenas, masę, „bendra“ reikia parodyti per „atskira“, per atskiriems darbininkams būdingus bruožus. Priešingu atveju neišvengiamas schematiškumas ir patetiška deklamacija³⁰.

Zymiai plačiau ir giliau tipiškumo ir individualumo santykį B. Pranskus nagrinėjo straipsnyje „Socialistinis realizmas ir mūsų kūryba“. Kritikas įtikinamai parodė, kad ir E. Tautkaitės apsakymo „Už duonos kąsnį“ pagrindinis personažas — darbininkė Ona, ir aplinkybės, kuriose ji veikia, nepasizymi tipiškumu. Negalima teisintis, kad paimtas ne tipiškas, o individualus gyvenimo tikrovės vaizdas. Socialistinis realizmas, pabrėžė B. Pranskus, jokių būdu neatmeta individualumo. „Jei

²⁶ V. Žalionis, Socialistinis realizmas ir mūsų kūryba.— „Priekalas“, 1933, Nr. 12, p. 672.

²⁷ V. Žalionis, Rašytojų suvažiavimui besitartinant.— „Priekalas“, 1934, Nr. 5, p. 270—271.

²⁸ В. И. Ленин, Философские тетради, Л., 1947, стр. 73.

²⁹ Zr. „Skardas“, 1926, Nr. 1; „Mūsų skardas“, 1926, Nr. 2.

³⁰ Zr. „Priekalas“, 1932, Nr. 3, p. 93.

taip būtų, tai juk prieitume prie dar didesnio schematingumo. Juk tikrovė ir susidaro iš šimtų ir milijonų individualių gyvenimų³¹.

Priešpastatyti tipiškumą individualumui — reiškia nesuprasti vaizdo esmės.

„Individualumas ir tipingumas vaizde tai nėra prieštaravimai, o jie vienas be kito negali būti“³².

Rašytojo uždavinys yra parodyti, kaip socialistinio gyvenimo dėsningumai pasireiškia per individualią psichologiją. Pateikęs tokius reikšmingus teorinius teiginius, kritikas pažymi, kad minimasis darbininkės Onos paveikslas nėra tikroviškas, jis schematiškas, netipiškas ne dėl to, kad per daug individualus, o todėl, kad per mažai individualus³³. Tai visiškai atitinka F. Engelso nurodytą tipiškumo ir individualumo santykį meniniame charakteryje. „Tos ir kitos aplinkos charakteriai, kaip Jums įprasta, — rašė F. Engelsas laiške M. Kautskiui, — yra ryškiai individualizuoti; kiekvienas yra tipas, bet kartu ir visiškai apibrėžtas asmuo, „šitas“, kaip pasakytų senis Hegelis, ir taip turi būti“³⁴.

Marksistinė literatūrinė kritika parodė, kad, pakankamai neatskleidus individualaus charakterio, neišryškinus jo psichologijos, personažas tampa socialinių ir moralinių idėjų ruporu, schema, kuri nesukelia meninio įspūdžio. Pavyzdžiui, P. Užkalnis pažymėjo, kad dramoje „Alkis“, kuri buvo išleista Amerikoje, visai nematyti atskirų asmenų, jų psichologijos, o tik apskritai kalbama apie klases. Neišryškinant pačių žmonių, jų psichologijos, negalima pavaizduoti klasių ir jų interesų³⁵.

B. Pranskus dar straipsnyje „Kovoje už persitvarkymą ir kūrybinį metodą“ svarbiausia personažų schematiškumo priežastimi laiko tai, kad autorius neįsigilina į jų psichologiją. Ši mintis dar ryškiau akcentuojama, apžvelgiant almanache išspausdintus E. Tautkaitės apsakymus. Nors jos apsakymų veikėjai nėra idėjų ruporai, bet negalima jų visų pavadinti ir gyvais žmonėmis. Jei rašytojas giliau neatskleidžia veikėjų psichologijos, jis negali sukurti tokių ryškių personažų, kurie patrauktų skaitytoją iš pirmos pažinties su jais³⁶. Taip pat ir B. Pauliukevičius teisingai pastebėjo, kad E. Tautkaitė daugiau aprašinėja, negu vaizduoja, veikėjų išgyvenimus.

Vadinasi, marksistinė literatūrinė kritika labai įtakingamai parodė, kad, nukrypstant tik į bendrąjį poveikslo turinį, siekiant atskleisti vien socialinę reiškinių esmę, negalima sukurti tipiškų paveikslų. Tačiau gali būti ir kitokios rūšies nukrypimų nuo tipizacijos principų, kada vaizduojami vien tik individualūs, asmeniniai išgyvenimai, atsieti nuo visuomenės gyvenimo, kada jiems neteikiama gilesnės filosofinės minties. Todėl, reikalaudami, kad būtų pavaizduota žmonių psichologija, kritikai kartu nurodė ir tai, kad proletarinei literatūrai yra svetimas psichologizmo metodas, kad žmonių psichologija susiformuoja tam tikromis socialinėmis sąlygomis. Pabrėžusi, jog vaizdas socialistiniame realizme yra socialinio ir individualinio vienybė, to meto kritika kartu iškėlė socialinio prado primatą³⁷.

³¹ V. Zalionis, Socialistinis realizmas ir mūsų kūryba. — „Priekalas“, 1933, Nr. 12, p. 672.

³² Ten pat.

³³ Zr. V. Zalionis, Socialistinis realizmas ir mūsų kūryba. — „Priekalas“, 1933, Nr. 12, p. 672.

³⁴ K. Marksas ir F. Engelsas apie literatūrą, Vilnius, 1961, p. 77.

³⁵ Zr. „Priekalas“, 1932, Nr. 10, p. 412.

³⁶ Zr. Vl. Vėliavinis, Brėstančios varpos. — Almanachas „Po raudonąja vėliava“, Minskas, 1934, p. 227.

³⁷ Zr. V. Zalionis, Socialistinis realizmas ir mūsų kūryba. — „Priekalas“, 1933, Nr. 12, p. 672.

Lietuvių marksistinė literatūrinė kritika buvo teoriškai subrendusi, stengėsi nušviesti pagrindinius tipizavimo aspektus, atskleisti įvairias klaidas. Kalbėdama apie personažų charakterizavimą, jų tipiškumą, literatūrinė kritika reikalavo ne tik atskleisti veikėjų psichologiją, parodyti jų poelgius, bet ir pagrįsti konkrečiomis gyvenimo sąlygomis, charakterio vystymosi logika. Nagrinėdamas jau minėtą E. Tautkaitės sukurtą darbininkės Onos paveikslą (apsakymas „Už duonos kąsnį“), B. Pranskus rašė: jei rašytoja „būtų parodžius, kad ne pripuolami nuotyčiai, o Onos charakteris, jos socialiniai-psichologinės ypatybės, jos individualinė esmė, susidariusi ir besikeičianti kartu su visuomeninių santykių keitimusi, vertė ją taip, o ne kitaip elgtis, t. y. jeigu Ona būtų parodyta kaip tikrai gyvas žmogus, tuomet ji būtų tipinga“³⁸.

Dar ryškiau ši mintis pabrėžiama, kalbant apie B. Pauliukevičiaus apsakymo „Gegužės Pirmoji“ pagrindinį veikėją, darbininką Praną. B. Pranskus teisingai nurodė, kad tai, jog sąmoningas revoliucionierius Pranas, kuris per susidūrimą su policija išgelbėjo vėliavą, pasitraukia iš gatvėje vykstančio demonstrantų susirėmimo su policija, yra nemotyvuota: tai vien rašytojo noras pasiekti didesnį efektą. Toks šio charakterio nenuoseklumas niekuo nepagrįstas. Jeigu autorius būtų parodęs Praną ne kaip idealų herojų, o eilinį darbininką, kovos eigoje nugalintį senos psichologijos liekanas, tai jo pasitraukimas iš susirėmimo būtų suprantamas. Veikėjas kūrinyje gyvena savo gyvenimą, todėl jo negalima stumdyti, nes tai nenatūralu, netikroviška.

Panašiai šiuos klausimus gvildeno ir kiti marksistinės literatūrinės kritikos atstovai, pavyzdžiui, B. Pauliukevičius, P. Užkalnis.

Pasisakant už ryškius personažus, buvo remiamasi K. Markso pažiūromis, siūloma vaizduoti gyvus žmones, o ne vaikščiojančias idėjas, abstrakcijas, vengti personažų — laiko dvasios ruporų³⁹. Jeigu rašytojas, kurdamas personažą, tesiekia irodyti kurią nors tezę, tai ji ištinka nesėkmę. Pavyzdžiui, P. Užkalnis nurodė, kad F. Vaišnorui kilo idėja parodyti buožes — kenkėjus. Ir jo sukurtasis buožė Samuolis yra tik idėjos įkūnijimas, jis, kaip teisingai pastebėjo kritika, autoriui tarnauja mechanišku įrankiu, kaip nori lankstumu, stumdomu. „O tuo tarpu, norint sukurti tipą, vaizdą, reikia, kad tipai, žmonės ne vietoj negyvų robotų judėtų <...>, o kad jie žmogaus smegenimis galvotų“⁴⁰.

Todėl visi A. Guzevičiaus apsakymų rinkinį „Vėliavininkė“ nagrinėję kritikai pastebėjo, kad rašytojui geriausiai pavyko tie vaizdeliai, kuriuose jis atkuria gyvenimą be iš anksto sugalvotos schemos. Kūriniai „Rot front“, „Apie tėvą“ meniškai ryškūs dėl to, kad autorius sukūrė ne abstrakčius, o tipiškus charakterius tipiškoje aplinkybėje.

Kalbant apie personažus, jų tipiškumą, buvo keliamas dar vienas svarbus klausimas, tai, kad pavaizduotieji personažai turi ne žinomus dalykus iliustruoti, o duoti skaitytojui ką nors nauja, dar nežinoma, nepažįstama⁴¹.

Šiuo metu buvo iškelta tai, kokią didelę reikšmę personažui sukurti turi jo kalbos tipiškumas. Tai naujas klausimas, ankstesnio laikotarpio lietuvių marksistinės literatūrinės kritikos nenagrinėtas. Buvo nurodyta,

³⁸ Zr. V. Zalionis, Socialistinis realizmas ir mūsų kūryba.— „Priekalas“, 1933, Nr. 12, p. 672.

³⁹ Zr. B. Pranskus, Marksas ir literatūra.— „Priekalas“, 1933, Nr. 4, p. 163.

⁴⁰ V. K. Varnėnas, Po darbo ir kovos vėliava. Eilės ir poemos.— „Priekalas“, 1935, Nr. 1, p. 55.

⁴¹ Zr. Vl. Vėliavinis, Bręstančios varpos.— Almanachas „Po raudonąja vėliava“, M., 1934, p. 227.

kad veikėjų kalba turi charakterizuoti jų padėtį, išsilavinimą. Tačiau rašytojai neretai pažeisdavo šiuos reikalavimus. Aptariant almanachą „Po raudonąją vėliavą“, V. Kapsukas, nagrinėdamas atskirų kūrinių trūkumus, ragino rašytojus įsidėmėti, jog „be vaizdų eilėraščiai bus deklaracija“, griežtai kritikavo E. Tautkaitę, kad jos pavaizduoti personažai kalba ne savo, o autorės kalba⁴².

Veikėjų kalbos tipiškumui daugiausia dėmesio skyrė B. Pranskus. Jis rašė, jog, vaizduojant tipiškus charakterius tipiškose aplinkybėse, reikia, kad personažas kalbėtų savo tikrąja kalba, kad ji būtų tipiška. „Personazų kalbos netipingumas, necharakteringumas jų socialinei esmei yra vienas didžiausių mūsų literatūros trūkumų“⁴³.

Jeigu A. Guzevičiaus vaizdelio „Išlicitavo“ valstiečių kalba yra charakteringa (ši savybė sudaro, kritiko nuomone, vieną minėto kūrinių teigiamybę), jeigu P. Užkalnio apysakos „Sutelktos rankos“ valstiečių kalba skiriasi, pavyzdžiui, nuo kunigo kalbos, tai atskiro valstiečio kalba nėra individuali, ji nesiskiria nuo kito valstiečio kalbos. Proletarinėje lietuvių literatūroje neretai ir atskirų socialinių sluoksnių atstovai — inteligentas, valstietis, darbininkas, buržujus — nesiskiria savo kalba⁴⁴. Pavyzdžiui, B. Pauliukevičiaus apsakymo „Streikas“ viena personažų schematiškumo priežastis, B. Pranskus nuomone, yra tai, kad kumečiai kalba inteligentiškai⁴⁵. Taigi, rašytojai neįsigilino į kai kuriuos tų atstovų kalbos skirtumus. Juk, pavyzdžiui, inteligento kalboje, pažymėjo B. Pranskus, bus tarptautinių žodžių, abstrakčių sąvokų, tuo tarpu kai valstiečių kalba konkreti, turtinga patarlių, palyginimų, kitokia, negu inteligentų, ir jų kalbos sintaksė. Rašytojas turi turtinti literatūrinę kalbą.

Visa ši analizė leidžia padaryti išvadą, kad apskritai tipiškumo problema buvo sprendžiama teisingai. Ypač savo giliais ir įvairiapusiškais samprotavimais išsiskyrė B. Pranskus. Jeigu kartais P. Užkalnis tipiškumą sutapatindavo su masiškumu, tai B. Pranskus jį suprato ne vien tik kaip socialinę reiškinių esmės išraišką. O tokia nuomonė, kaip yra žinoma, tarybiname literatūros moksle paplito vėliau. B. Pranskus taip pat nurodė, kokią reikšmę tipiškam meniniam paveikslui sukurti turi individualizavimas. Kaip nurodyta žinomajame „Komunisto“ straipsnyje, „reikalavimas giliai individualizuoti meninį paveikslą — vienas iš pagrindinių socialistinio realizmo estetikos reikalavimų“⁴⁶.

Tiesa, kalbamojo laikotarpio marksistinė literatūrinė kritika neišnagrinėjo visų tipiškumo problemos aspektų, visai nepaminėjo arba siaurai tepalietė tipizuojant kuriamus kitus kūrinio komponentus (pvz. siužetas, kalba, kompozicija), nekalbėjo apie išskirtinumo bei perdėjimo galimybes, jų santykį tipizuojant, apie tai, kad tipizavimo būdų įvairumas priklauso nuo žanrų. Tai yra nemaža marksistinės lietuvių literatūrinės kritikos spraga. Tačiau negalima užmiršti ir to, kad tipizavimo būdų įvairėjimą apsprendžia tolesnis literatūros vystymasis. Todėl „Komunistas“ nurodo „kad tipizavimo būdai ir priemonės, tipišių paveikslų kūrimo metodai yra įvairūs ir neišsemiami, jie vystosi ir turtėja, žmonijos meniniam išsilavinimui besivystant“⁴⁷.

⁴² Žr. „Priekalas“, 1934, Nr. 11, p. 678.

⁴³ B. Pranskus, Kalba ir literatūra. — „Priekalas“, 1934, Nr. 1, p. 18—19.

⁴⁴ Žr. B. Pranskus, Kalba ir literatūra. — „Priekalas“, 1934, Nr. 1, p. 19.

⁴⁵ Žr. Vl. Vėliavinis, Kovoje už persilvarkymą ir kūrybinį metodą. — „Priekalas“, 1932, Nr. 4, p. 142.

⁴⁶ Dėl klausimo apie tipiškumą literatūroje ir mene. — „Literatūra ir menas kovoje dėl komunizmo“, Vilnius, 1962, p. 434.

⁴⁷ Dėl klausimo apie tipiškumą literatūroje ir mene. — „Literatūra ir menas kovoje dėl komunizmo“, p. 444.

Nors ir neišnagrinėjusi visų tipizavimo būdų, marksistinė lietuvių literatūrinė kritika, pasisakydama už konkretų, gyvą personažą, pasisakė ir už ryškų, gilų tipą, padėjo rašytojams suprasti tipizavimo principus, įveikti schematiškumą, paviršutiniškumą, pasiekti apčiuopiamų rezultatų literatūriniam darbe.

Siaulių K. Preikšo v. pedagoginis institutas
Lietuvių kalbos ir literatūros katedra

Įteikta
1963 m. lapkričio mėn.

**ПРОБЛЕМА ТИПИЧНОСТИ В ЛИТОВСКОЙ
МАРКСИСТСКОЙ ЛИТЕРАТУРНОЙ КРИТИКЕ 1917—1940 гг.**

Бр. ПРЕСКЕНИС

Резюме

Автор статьи показывает, что, кроме вопросов творческого метода, марксистская литературная критика, выступавшая в литовской коммунистической печати 1917—1940 гг., широко обсуждала другой теоретический вопрос — проблемы типического. Почти все представители литовской марксистской литературной критики, сотрудничавшие в коммунистической печати, уделяли немалое внимание этой проблеме.

Если в первые послеоктябрьские годы по этому вопросу встречались лишь отдельные заметки, то накануне Первого Всесоюзного съезда советских писателей и после него в критике появился целый ряд статей, которые глубже и более всесторонне освещали разные аспекты проблемы типического.

При рассмотрении этой проблемы Б. Пранкус, Б. Паулюкявичус и другие литовские критики-коммунисты всегда подчеркивали большую роль мировоззрения в процессе художественного обобщения. Они направляли писателей на более глубокое изучение жизни, требовали правильного соотношения типического и индивидуального в искусстве. Критики, особенно Б. Пранкус, широко разъясняли, что противопоставлять типическое индивидуально — значит не понимать сущности художественного образа, при этом утверждалась правильная мысль, что типическое не является лишь выражением сущности социального явления.

Критика помогла литовским пролетарским писателям глубже понять принципы типизации, бороться за более высокий уровень художественного произведения.
